

ANTIKVARISK DOKUMENTASJON

Magistratbygningen

Rådstuplassen 5

Innhold

1 Innledningen.....	2
2 Sammendrag	5
3 Vernestatus - sentrale begreper.....	6
4 Områdets historie og områdebeskrivelse	6
5 Bygningen	10
5.1 Realia	11
5.2 Bygningshistorie	11
5.3 Bygningsbeskrivelse.....	15
5.3.1 Konstruksjon.....	15
5.3.2 Fasader	16
5.3.3 Interiør/planløsning.....	19
5.3.4 Uteområde	28
6 Verneverdier og anbefalinger.....	30
7 Kilder.....	32
8 Vedlegg.....	32

1 Innledningen

Historisk har offentlige byggeri ofte vært påkostet og prestisjetungt, kjennetegnet ved solide og varige materialer og høy arkitektonisk kvalitet. Tidligere privateide bygninger, også disse av svært høy kvalitet, har av ulike årsaker kommet i offentlig eie. Slik har kvalitet og historie sammen ført til at Bergen kommune nå eier en rekke bygninger med høy kulturhistorisk verdi.

Bergen kommune, ved Etat for bygg og eiendom, har satt i gang et omfattende arbeid for å få oversikt over vedlikeholdsbehovet og tilstanden på de kommunale bygningene, og iverksetter tiltak med sikte på å oppnå et alminnelig vedlikeholds nivå for alle eiendommene. For de verneverdige bygningene er dette også i tråd med nasjonale målsettinger for kulturminneforvaltningen. Et godt vedlikeholds nivå sikrer bevaringsverdier og fører samtidig til reduksjon i behovet for omfattende reparasjonstiltak. Dette betyr også at originalmaterialer og bygningsdeler i større grad kan bevares, fremfor å skiftes ut, og er derfor et godt kulturminnevern.

Våren 2015 har Byantikvaren dokumentert 32 kommunale bygninger med kulturhistorisk verdi. Bygningene har ulikt formelt vern. Dette skyldes flere forhold. De dokumenterte bygningene er likevel alle definert som verneverdige bygninger av Byantikvaren og bør forvaltes som det. Bygningene er i kategoriene barnehager, kulturbygg og administrasjonsbygg. Listen dekker ikke alle de kommunalt eide bygningene i disse kategoriene. Noen bygninger og bygningskompleks er nylig istandsatt, eller er under istandsetting, og faller derfor utenfor dette kartleggingsprosjektet. I samråd med Byantikvaren, har Etat for bygg og eiendom valgt ut bygningene med verneverdi innenfor de tre kategoriene og gitt Byantikvaren i oppdrag å lage enkle kulturhistoriske rapporter for disse. Rapportene inngår i eiendomsdatabasen for kommunale bygninger og som bakgrunnsmateriale for tilstandskartlegging av disse bygningene. Den bygg- og branntekniske tilstandskartleggingen er utført av eksterne konsulenter på oppdrag, med utgangspunkt i standard for tilstandskartlegging av verneverdige og fredete bygninger, og har gått parallelt med dokumentasjonsarbeidet. Innenfor tilgjengelig kapasitet og anledning, har Byantikvaren deltatt på en rekke av tilstandskartleggingene for å kunne bistå med informasjon og konkrete kulturminnefaglige råd vedrørende anbefaling av tiltak for brannsikring og vedlikehold.

Eiendommene representerer en bygningskatt for fellesskapet og viser hele spennet mellom internasjonale ikon og mer anonyme og tidstypiske bygninger, alle uttrykk for idealer og strømninger i sin samtid. I dokumentasjonsarbeidet Byantikvaren her har gjort for et stort antall bygninger, har det ikke vært mulig med grundige analyser eller kildesøk. Bestillingen har vært enkle rapporter som kan danne et bilde av de kulturhistoriske verdiene knyttet til den enkelte

bygningen, som et «føre var» ved planlegging og gjennomføring av tiltak. De kulturhistoriske rapportene er derfor ikke uttømmende for de enkelte bygningene, men baseres på tilgjengelige digitaliserte kilder, egne arkiver, litteratur, fagkunnskap og faglige vurderinger. Det er ikke gjort fysiske arkivøk i offentlige arkiv, og heller ikke bygningsarkeologiske undersøkelser. Det må derfor tas høyde for eventuelle feilkilder. En grundigere analyse kan være nødvendig dersom det skal gjøres mer omfattende tiltak på enkeltbygninger. Gjennom arbeidet har Byantikvaren fått god kjennskap til de enkelte bygningene. Rapportene gir noen overordnede anbefalinger og råd for hvordan de kulturhistoriske verdiene best kan ivaretas i hver enkelt bygning. Uten at konkrete tiltak er planlagt, er det likevel vanskelig å gi noe annet enn mer generelle anbefalinger basert på verneverdiene som beskrives. Vi vil derfor understreke at Byantikvaren gjerne bistår med råd når konkrete tiltak skal gjennomføres, slik at man sammen kan finne gode løsninger for både bruk, drift og vern. Vi vil i denne anledning også peke på Riksantikvarens veiledere som nyttige kilder til informasjon av mer bygningsteknisk karakter. (Se <http://www.ra.no/Veiledning>).

Følgende 32 bygninger er inkludert i dette dokumentasjonsprosjektet:

Barnehager	Administrasjonsbygg	Kulturbygg
Kalfarveien barnehage	Kommunehuset i Arna	Barnas Kulturhus
Kalmargaten barnehage	Kommunehuset i Eidsvåg	Ungdommens Hus
Nordnes bydelshus-Klosteret bhg	Kommunehuset på Nesttun	Danckert Krohn seniorsenter
Rosetårnet barnehage	Neumannsgt 1	Lysverksbygget (KODE 4)
Sletten barnehage	Strømgaten 10	Rasmus Meyers samlinger (KODE 3)
Indre Arna barnehage	Hagerupsgården	Gamle Norges Bank
Laksevåg barnehage	Gamle Brannstasjon	Latinskolen
Årstad Brannstasjon barnehage	Gamle Bergen Kretsfengsel	Schøtstuene
	Det gamle rådhus	Siljustøl
	Magistratbygningen	Troldhaugen
	Bergen rådhus	Landås hovedgård
	Manufakturhuset	
	Gamle Tinghus	

En god bruk hvor kulturminneverdiene legger premisser, er også et godt langsiktig vern av bygningene. På den annen side, vil også de kulturhistoriske verdiene i bygningene gi kvaliteter til den daglige bruken.

Rapportenes oppbygning er lik og basert på våre erfaringer med tidligere kulturhistoriske rapporter. Innledningsvis har de et sammendrag av rapporten, samt definisjon av sentrale fagbegreper. Dernest følger en kort områdebeskrivelse for å sette bygningene inn i en fysisk kontekst, før selve bygningen beskrives og settes i kulturhistorisk sammenheng. Rapportene avsluttes med en vurdering av verneverdier, faglige anbefalinger og kildeangivelser, samt eventuelt kartmateriale. Hvor omfattende de enkelte delene i rapportene er, vil avhenge av kildetilfang og betydning for forståelsen av den kulturhistoriske bygningen. En del fotomateriale er tatt med i rapportene som illustrasjoner. Vi har også et mer omfattende fotomateriale som vil gjøres tilgjengelig for Etat for bygg og eiendom.

Byantikvaren takker for oppdraget og ser frem til videre godt samarbeid i forvaltningen av disse bygningsskattene.

2 Sammendrag

Magistrat var i Danmark-Norge betegnelsen på rådet/kollegiet som utgjorde byens sivile administrasjon. Ved innføringen av eneveldet i 1660 ble magistratene oppnevnt av kongen, som en del av hans embetsverk. Magistratbygningen inngår i Rådhuskvartalet og har høy miljøverdi som del av Bergens historiske administrasjons- og justisentrum. Sammen med øvrige bygninger utgjør bygningen en 450-års lang tradisjon som byens administrasjons- og strafferettslige sentrum. Kvartalet består stort sett av fredede eller fredningsverdige bygninger.

Magistratbygningen består av en nordfløy (vedtaksfredet etter kulturminneloven), en mellomfløy og en sørfløy. Anlegget har en sammensatt bygningshistorie og har blitt til over tid gjennom flere faser av på- til- og ombygginger. Den fredede nordfløyens eldste del er trolig fra ca. 1700 (usikkert byggeår). Mellombygningen og sørfløyen er eksempler på vellykket tilpasningsarkitektur fra 1920-/30-tallet, også disse med til dels høye egenkvaliteter i fasader og interiør.

Høy alder, høye kvaliteter i arkitektur, materialer og utførelse, samt plasseringen i rådhuskvartalet, gir hele bygningen arkitektonisk og arkitekturhistorisk egenverdi og høy antikvarisk miljøverdi. Både hovedform, fasader og interiører har verneverdi. Nordfløyen i bygningen er fredet etter kulturminneloven.

I bakveggen på mellombygningen er det bevart et stykke gråsteinsmurverk som trolig stammer fra middelalderens Alle Helgens kirke og hospital. Murverket er definert som en middelalderuin, er automatisk fredet etter kulturminneloven og skal forvaltes i henhold til lover og retningslinjer.

3 Vernestatus - sentrale begreper

Verneverdig: At en bygning er verneverdig betyr at den er verdt å verne/bevaringsverdig/verdt å ta vare på fordi det har kulturhistorisk, arkitektonisk eller en annen type verdi. At bygningen er verneverdig innebærer likevel ikke at den har en juridisk vernestatus.

Vernet: Når en bygning er vernet, har den en formell, juridisk vernestatus og kan ikke uten videre rives eller endres. En vernet bygning kan enten være regulert til spesialområde bevaring/hensynssone i en kommunal reguleringsplan eller fredet etter kulturminneloven (se dette). Noen bruker vern/vernet bare om det reguleringsmessige vernet og ikke om fredning, men "vernet" er egentlig en samlebetegnelse.

Fredet: Ordene fredet og vernet brukes ofte om hverandre, men fredet brukes oftest om – og bør forbeholdes for - kulturminner som er fredet etter kulturminnevernets egen særlov, kulturminneloven. Ordet brukes slik i dette dokumentasjonsprosjektet. Kulturminner kan være automatisk fredet i kraft av sin alder ("fornminner" fra før 1537, stående bygninger fra før 1650 samt sunkne skip og samiske kulturminner som er eldre enn 100 år). Yngre kulturminner kan vedtaksfredes av Riksantikvaren. Dette krever en høringsprosess og et vedtak. Hvis et kulturminne av nasjonal verdi er truet, kan Riksantikvaren eller fylkeskommunen gå til midlertidig fredning mens fredningssaken utarbeides.

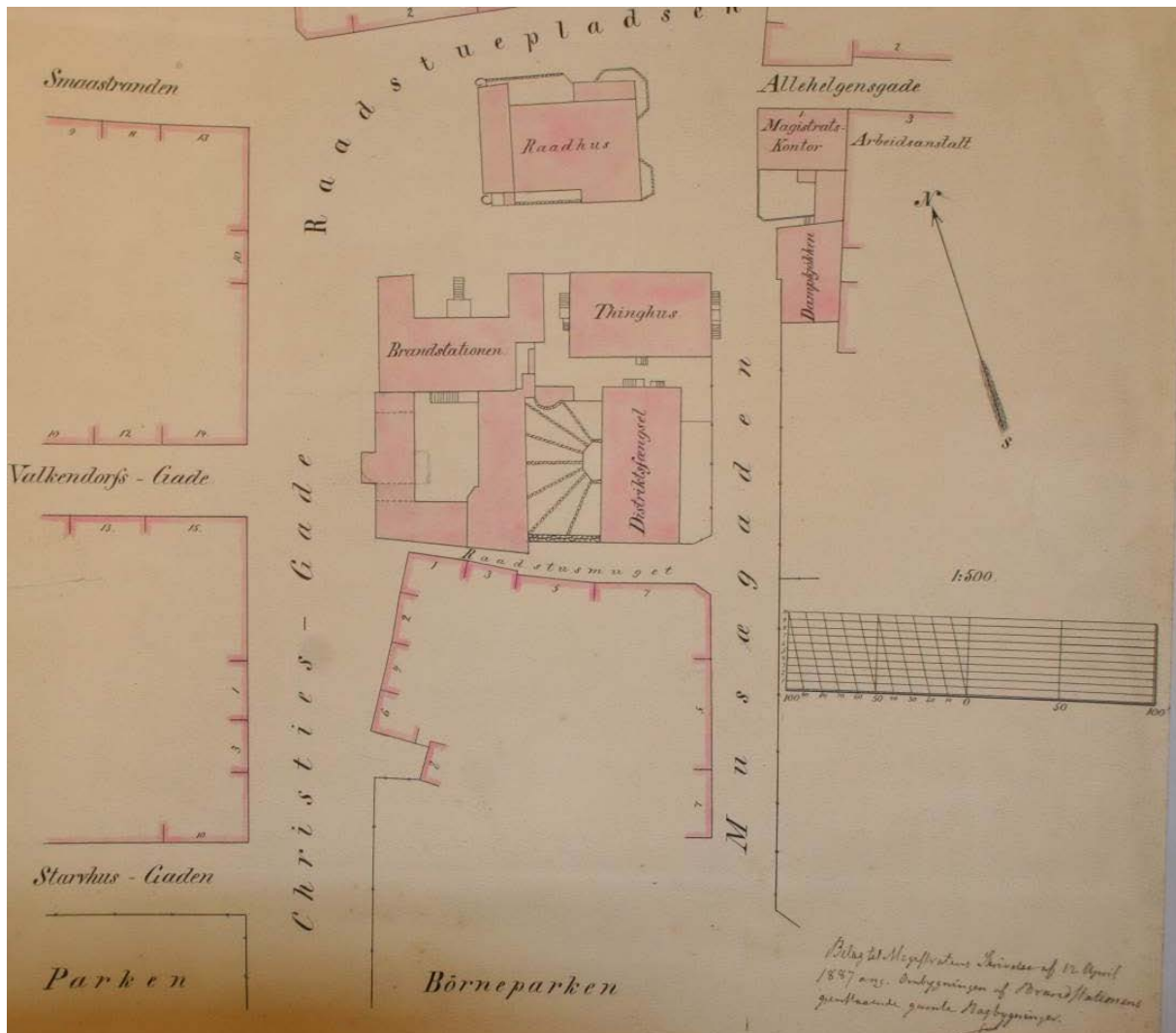
SEFRAK: SEFRAK er et nasjonalt bygningsregister. Registeret skulle inneholde alle bygninger i Norge bygd før 1900. Mange steder er bygningene også evaluert med tanke på verneverdi. Registeret ble hovedsakelig utarbeidet mellom 1970- og 1990-tallet, men det ble aldri komplett, og noen steder pågår fremdeles registreringer. Navnet SEFRAK er en forkortelse for Sekretariatet for registrering av faste kulturminner i Norge, som er det organet som startet arbeidet med registreringen.

4 Områdets historie og områdebeskrivelse

Helt siden byens råd i 1560-årene tok i bruk Christoffer Valkendorfs privatbolig til rådhus, har det ligget offentlige institusjoner i dette området. Det er her tale om et svært gammelt og velbevart administrasjons- og justisentrum, og bygningene i området består for en stor del av fredete og fredningsverdige bygninger.

I 1558 besørget Christoffer Valkendorf at byens torg ble flyttet til Vågsbunnen fra Nedre Korskirkealmemming, der det var blitt anlagt så sent som i 1470. Samtidig fikk han anlagt en "steinbro" over Vågsbunnens indre del, slik at trafikkavviklingen ble betraktelig forbedret. Til dette arbeidet ble det blant annet benyttet stein fra Allehelgskirkens ruin like ved. Sammen

med byggingen av hans privatbolig, og det administrative sentrum som fra 1560-årene ble etablert på Rådhusplassen (nå Rådstuplassen), må dette sees som ledd i en bevisst byutviklingspolitikk. Plassen rundt rådhuset ble trolig steinlagt i 1555, noe som har vært med på å understreke plassens karakter som et offentlig byrom. Etter at Allehelgenskirken var falt i ruin ble kjelleren brukt som fangehull, noe som blant annet fremkommer på Scholeus-stikket fra ca 1580. Senere ble det det som i dag kjennes som Magistratbygningen bygget her, på ruinene etter Allehelgenskirken. Deler av kirkens murverk finnes stadig i Magistratbygningen.

Figur 1. Situasjonsplan for Rådhuskvartalet i 1887. Magistratbygningen til høyre i planen (Kilde: Bergen byarkiv).

Mellom Rådhuset og Hagerupsgården stod en såkalt "kake", en stolpe med samme funksjon som en gapestokk. Her ble lovbytere lenket fast for offentlig pisking (kakstrykning). Etter en større brann i 1582 ble det anlagt allmenning fra Torget til Rådhuset, etter en omfattende reguleringsplan utarbeidet under ledelse av slottsherre Hans Lindenov. Allmenningen ble kalt Rådstuealmenning, i dag Vågsallmenning. Det er ikke kjent om det på denne tiden fantes et smug

fra Torget til Strandsiden, eller om man måtte gå via Rådhusplassen. Korskirkeallmenningen var da etablert og fungerte som kommunikasjonsåre fra Bryggesiden til Torget.

Da det i 1660-årene ble anlagt en skikkelig ferdselsåre mellom Torget og Strandsiden, ble Rådhusplassen liggende nærmest i en bakevje, og plassen spilte neppe den rollen som naturlig samlingssted man hadde håpet på. Til dette kommer at både Domkirken og Torget lå for langt unna, ikke som etter kontinentalt mønster, - og slik det hadde vært på Breidaallmenning (Nikolaikirkeallmenning), med markeds plass, kirke/katedral og byadministrasjon. Etter en brann i Vågsbunnen i 1623 ble garverivirksomheten tilvist til området nord for Lille Lungegårdsvann. Isaac van Geelkercks bykart fra 1646 antyder en mulig bebyggelsesstruktur her, mellom dagens hovedbrannstasjon og Kaigaten. På et kart fra like etter 1682, trolig tegnet av Anthony Coucheron, vises det tydelig at det var en bebyggelsesstruktur her.

Figur 2. Akvarell med motiv av det tidligere bygningsmiljøet med Magistraten og gateløpet til Allehelgens gate. Merk at hovedinngangen ligger ut mot Allehelgens gate. Tidspunkt er ukjent og det må tas forbehold om presisjon (Foto av bilde som henger i Magistratbygningen).

Reguleringsplanen fra 1855, som omfatter store deler av sentrum, medførte også endringer i gatenettet i dette området. Planen var drastisk og hadde etter datidens planidéer en moderne kvartalsstruktur som ideal. De eksisterende gateløp ble beholdt, men rettet ut og forlenget for å tilpasses den nye bystrukturen man ønsket. Resultatet ble at Christiesgate fikk dagens utforming med utgangspunkt i den nordre enden som var et gammelt gateløp. Planen innbefattet også en utvidelse og retting av Muségaten (nå Rådhusgaten) da bebyggelsen på vestsiden brant i 1855. Peter Motzfeldts gate og Kaigaten inngikk i 1855-planen, men ble først realisert flere år senere. De ubebygde plassene og kommunikasjonslinjene forteller om viktige deler av den historiske utviklingen i området. Samlet sett er dette viktige byområdet et kulturminnemiljø av nasjonal verdi.

5.1 Realia

Byggeår:	Nordfløyen, omkring 1700 (nøyaktig byggeår ikke kjent), mellombygningen og sørfløyen i 1920-årene.
Adresse:	Rådstuplassen 5
Gnr./Bnr.:	166/644
Bygningsnr.:	13914672
Plan-ID:	KPA planID 60910000, ikrafttrådt: 24.04.2013 KDP Sentrum planID 15780000, ikrafttrådt: 10.12.2001 ReguleringsplanID 6490000, ikrafttrådt: 28.06.1985
SEFRAK-ID:	1201-0128-076
Askeladden-ID:	87131-1
Vernestatus:	Vedtaksfredet etter Bygningsfredningsloven av 1920. Vernedato: 23.04.1927, tinglyst: 27.05.1927. Nordfløyen er fredet. En automatisk fredet middelalderruin er integrert i bygningen. Rp: Regulert til spesialområde bevaring KPA: hensynssone Bevaring kulturmiljø jfr. retningslinje § 27.3.5 Båndlegging etter lov om kulturminner, Fredete bygg og anlegg, jfr. bestemmelsene § 27.4.3

5.2 Bygningshistorie

Magistrat var i Danmark-Norge betegnelsen på rådet/kollegiet som utgjorde byens sivile administrasjon. Ved innføringen av eneveldet i 1660 ble magistratene oppnevnt av kongen, som en del av hans embetsverk. På 1600-tallet besto den av relativt mange medlemmer. Antallet ble stadig redusert.

Bergen byleksikon om Magistraten: *Magistraten, magistratenkollegium av embetsmenn med ansvar for å styre byen, men underlagt kontroll av stiftamtmanden; opprettet 1666 etter innføringen av eneveldet. Magistraten bestod av en president, to borgermestere og seks rådmenn (fra 1685 fire, fra 1774 to). En borgerrepresentasjon av eligerte menn ble dannet 1679. I førstningen var mange av magistratens medlemmer dansker, i løpet av 1700-tallet ble særlig borgermestere og rådmenn rekruttert fra den lokale kjøpmannsstand. Det var fra 1774 et krav om*

at presidenten skulle ha juridisk embetseksamen. I 1825 ble magistraten redusert til president og to rådmenn, fra 1828 til borgermester og to rådmenn. Etter innføringen av formannskapslovene 1837 ble flere av magistratens funksjoner overført til folkevalgte organer, budsjettbehandlingen foregikk i et møte sammensatt av magistraten og formannskapet. Etter hvert kom bystyret til å fatte vedtakene, og fra 1860-årene var magistraten en utredende instans. Magistraten ble opphevet 1922, og fra og med 1923 ble funksjonene overført til fire borgermestere og en rådmann.

Magistratbygningen er reist på ruiner fra Alle helgens Kirke og hospital. Kirken er første gang nevnt i Sverres saga i forbindelse med begivenheter som fant sted i 1181. Dette var trolig en trekirke som brant i 1248, men Kong Magnus Håkonson fullførte en steinkirke her i 1266. Etter reformasjonen forfalt bygningene, og da Christopher Valkendorf besluttet å reise sin privatbolig her midt på 1550-tallet, hentet han stein, kalk og tømmer fra kirken til sin bolig, som senere ble tatt i bruk som byens rådstue, det Gamle Rådhus.

Eiendommen kan følges tilbake til 1686; da var den eid av en borgermester, som altså satt i kollegiet som utgjorde magistraten. Blant beboere gjennom tidene er det kjent både borgere og embetsmenn.

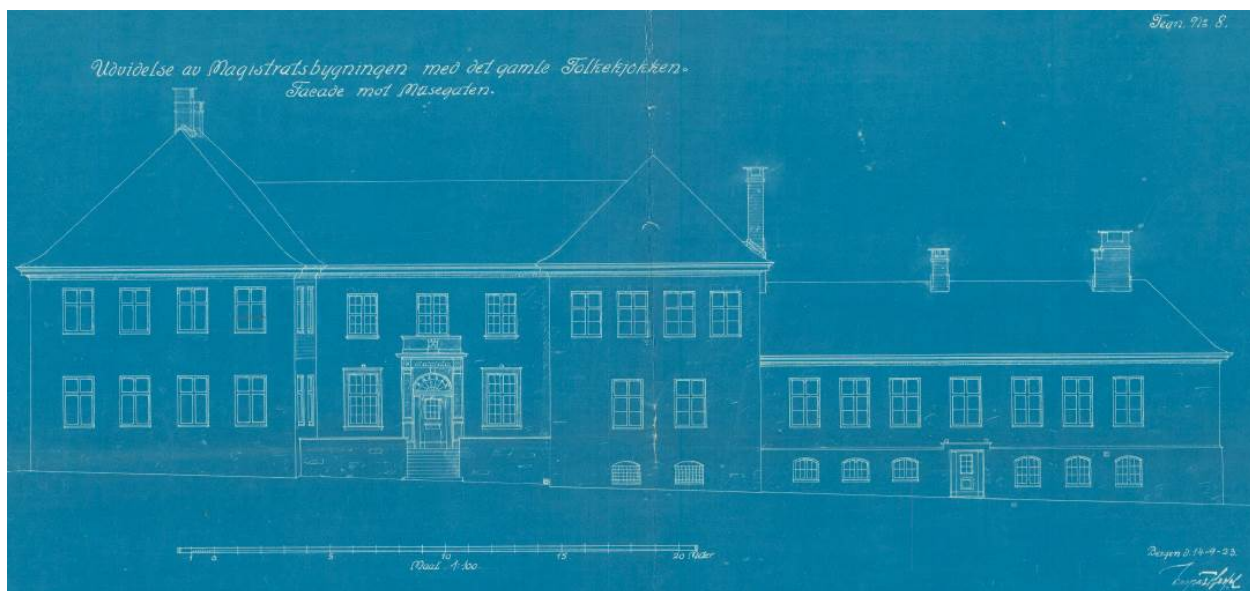

Figur 3. Magistratsbygningen til venstre fotografert rundt 1920, da dens høyre fløy ennå var en selvstendig bygning og huset Bergens Folkekjøkken, oppført i 1870. Vi ser at andre etasje er i tre med murforblending mot gaten. Bygningen i bakgrunnen er den gamle politistasjonen, nå revet (Kilde: <http://fotomuseum.bergen360.no>).

Magistratens bygningshistorie er sammensatt. Byggeåret for den eldste del av dagens bygning er ikke kjent; det kan være både før og etter bybrannen i 1702. Branntakst fra 1778 beskriver et én-etasjes murhus med to arker, en sidebygning over en brannsikker steinkjeller, og et eldhus med svaler. En gang etter 1778 har huset blitt bygget på med en ny etasje i tre, som ble murforblendet mot gatene. Huset ble kjøpt av Bergen kommune i 1835 for å skaffe plass til politikammer, formannskap, fattigkommisjon og forlikskommisjon, og har siden huset kommunale kontor under navnene *Det annekterte rådhus* og *Magistrat(s)bygningen*. Fra 1864-1881 ble det brukt av sjømannsskolen og fra 1881 til kontor for medlemmene av magistraten.

Figur 4. NV-fasaden til nordfløyen før utvidelse/ombygging. Oppmålingstegning fra 1921 (Kilde: Braarkiv).

Figur 5. I 1920-årene ble bygningen utvidet mot sør ved at folkekjøkkenet ble innlemmet i Magistratbygningen. En ny portal ble etablert i en mellombygning –bindeleddet mellom 1700-tallsbygningen og folkekjøkkenet, som samtidig ble bygget om. En én-etasjes forlengelse av Folkekjøkkenet ble også tilført mot ves. Tegning av den utvidete NV-fasaden i 1923 (Kilde: Braarkiv).

I 1923 ble huset bygget sammen med nabobygningen, det tidligere kommunale folkekjøkkenet (figur 3-5). Folkekjøkkenet ble samtidig bygget om, og forlenget mot sørvest med en én-etasjes

Figur 9. Situasjonen på bakplassen like etter at politihusene ble revet på 1960-tallet. Vinduene i den fredete bygningsdelen er på dette tidspunktet ikke brutt ut (Kilde: Riksantikvarens arkiv).

Figur 10. Bakplassen til Magistratbygningen i dag (Foto: Byantikvaren 2015).

5.3 Bygningsbeskrivelse

Figur 11. Magistratbygningen med den eldste delen til venstre og det nyere tilbygget til høyre for portrommet (Foto: Byantikvaren 2015).

5.3.1 Konstruksjon

Magistraten er et sammenbygget anlegg bestående av to hovedfløyer fra ulike tider, koblet sammen av en mellomfløy fra 1920-tallet. Den fredede sidefløyen i nord er en to-etasjes bygning hvor første etasje er i mur, andre etasje i murforblendet tømmerkonstruksjon. Sørfløyen er i mur; den tidligere folkekjøkken-bygningen ble på 1930-tallet trolig bygget om og på, slik at den inngår i denne fløyen. Taket er valmet, og konstruksjonen er trolig vanlig sperretak.

Figur 12. Inngangspartiet til Magistratbygningen går via en empireinspirert portal i et mellombygg oppført i 1923 (Foto: Byantikvaren 2015).

5.3.2 Fasader

Nordfløyen: Veggene i den eldste og fredete delen består av hvitkalket mur i 1. etasje og laft forblendet med teglmur i 2. etasje. Baksiden mot øst har hvitkalket mur i 1. etasje og supanel i 2. etasje. Sokkelen er malt i en lys grå farge. I første etasje er tre murankere synlige i vegglivet. Taket er et utsvaiet valmtak tekket med svart, glasert tegl. En profilert, gråmalt konsollgesims av tre går ubrutt rundt bygningen og markerer overgangen mellom tak og vegg. Vinduene er krysspostvindu av empiretype, med deling av nedre felt. I østfasaden er vindusåpningene symmetrisk plassert i rytme 2-1-2 (fig. 11), i nordfasaden er fire vinduer plassert med jevne mellomrom i begge etasjer. Mange av vinduene er trolig fra ombyggingen på 1920-tallet.

Mellomfløyen: Mellomfløyen er i to etasjer i mur og tilpasset nordfløyen. På vestsiden danner de tre fløyene en liten, terrassert forgård med trapp opp til hovedinngangen, som i dag ligger i mellombygningen. Inngangsportalen er forseggjort med innramming i mur, buet overlysvindu og fine utskjæringer i ny-louis seize. Den er fra også fra 1920-tallet.

Hovedinngangen til bygningen har opprinnelig vært via østfasaden, ut mot Allehelgens gate (fig. 2).

Figur 13. I østfasaden til den gamle fløyen er vindusåpningene symmetrisk plassert i rytme 2-1-2. Frem til ombyggingen på 1920-tallet var hovedinngangen der hvor det midterste vinduet er i 1. etasje (Foto: Byantikvaren 2015).

Sørfløyen: Sørfløyen er en murbygning bestående av to fulle etasjer, loft og kjeller/sokkeletasje, og forbindes med rådhuset i vest med en gangbro fra 2. etasje. På nordfasaden er den tidligere folkekjøkken-bygningen synlig som et noe fremspringende volum med høyere takkonstruksjon, og strekker seg videre mot vest med tilnærmet likt uttrykk. To av vindusåpningene i første etasje har samme plassering som i den gamle folkekjøkkenbygningen, noe som tyder på at denne har blitt bygget om og integrert i dagens bygning (fig. 12).

Figur 14. Fasaden mot NV til sørfløyen, mot Rådstuplass. Bygningdelen som tidligere var folkekjøkkenet er trukket ut i fasaden, og de to nederste vinduene til venstre korresponderer med vindusåpningene i den opprinnelige bygningen (Foto: Byantikvaren 2015).

Figur 15. Smijernslykt på NØ-hjørnet mot Allehelgens gate og hovedinngangen til bygningen. Til høyre ses baksiden av den fredete fløyen og den utskutte bakveggen i mellombygningen (Foto: Byantikvaren 2015).

Fasaden mot parkeringsplassen mot sør fikk dagens uttrykk da to store bygninger, som tidligere stod inntil Magistratbygningen, ble revet på 1960-tallet (figur 5 og 6). Da ble det blant annet brutt ut tre vinduer i bakveggen til den fredete nordfløyen, ett i 1. etasje og to i 2. etasje (figur 7 og 8). Sørøstfasaden av sør- og mellomfløyen har nylig blitt utvendig etterisolert. Vinduer med

sålbank har dermed havnet dypere i vegglivet enn opprinnelig, noe som må betegnes som uheldig.

Fasadene til sørfløyen og mellombygget må betegnes som vellykket tilpasningsarkitektur fra 1930-tallet. Den eldste delen av bygningskomplekset har vært det viktigste premisset for valg av utformingen, men bygningen er arkitektonisk sett samtidig et uttrykk for sin tid.

Figur 16. Fasade og parkeringsplass på sørsiden av bygget (Foto: Byantikvaren 2015).

5.3.3 Interiør/planløsning

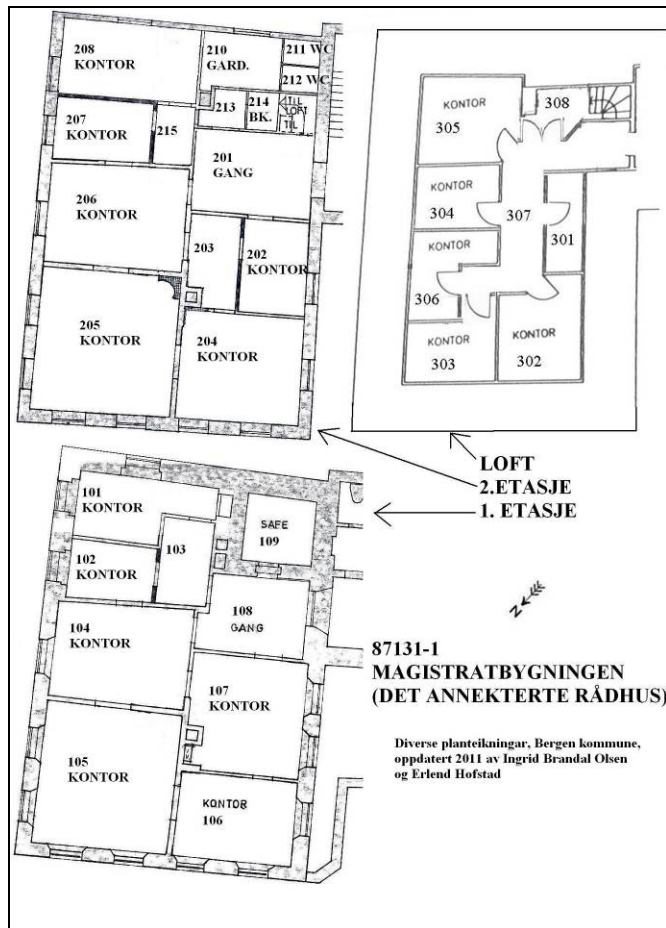
Nordfløyen: Planløsningen i begge etasjer er bygget opp med to rekker av rom på hver side av en langsgående skillevegg; noen rom er delt opp i nyere tid. De fleste rommene er ganske likt utstyrt, med linoleumsfliser i rutemønster på gulv, tapetserte vegger, en brystning av tre med fyllinger, dører og gerikter i empirestil, profilerte taklister og platedekkede himlinger. Brystningene og dører er trolig kopier i ny-empire fra nyere tid (1970/80-årene?). Gulvene er trolig fra samme tid.

Figur 17. Kontorlokale med ornamentert ovnsnisje og dobbeltdør i empirestil i 1. etasje i nordfløyen (Foto: Byantikvaren 2015).

Figur 18. Detaljbilder fra interiøret i nordfløyen: Integreerte vinduslemmer, beslag i hvelvdøren og dør til vestibylen i mellombygningen (Foto: Byantikvaren 2015).

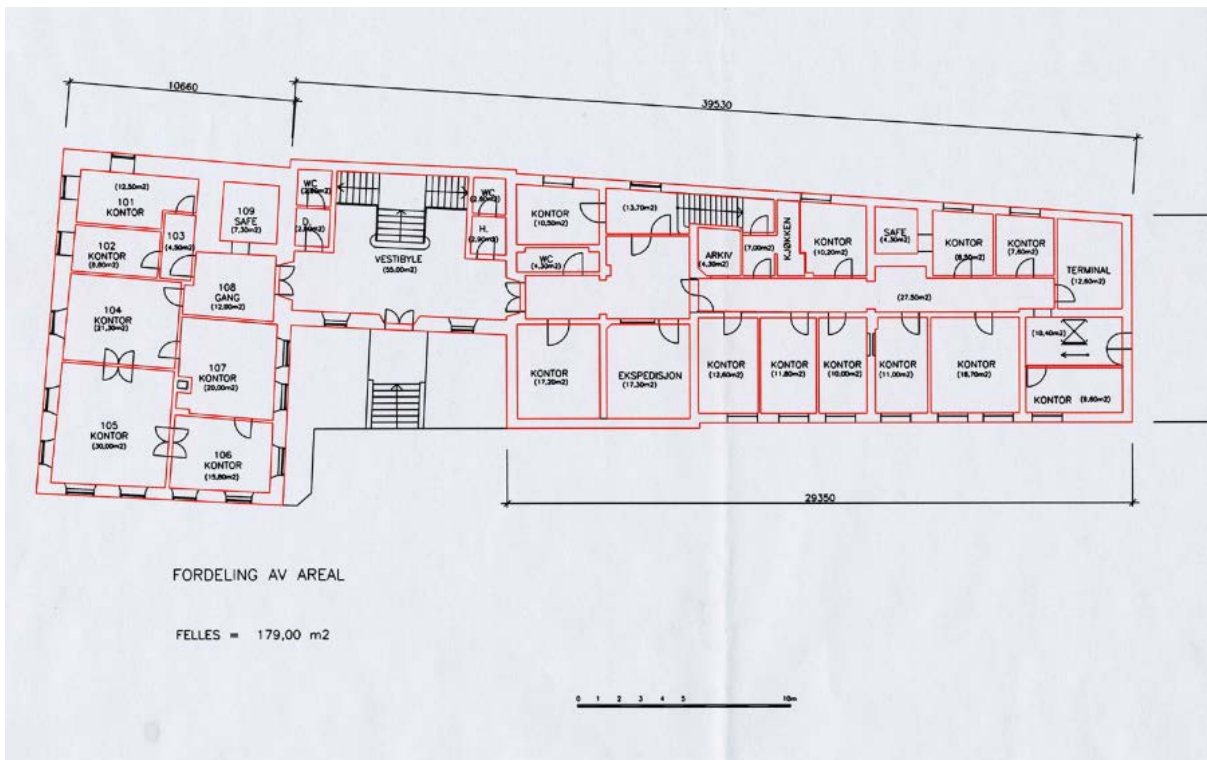
Figur 19. Plantegninger av etasjene i nordfløyen, den eldste og fredede delen av Magistratbygningen (Kilde: Askeladden, Riksantikvarens kulturminnedatabase).

Rommene i vestenden av huset er rikere utstyrt, og med flere eldre elementer: dører som kan være originale empiredører, men (mer trolig) gode empirekopier fra mellomkrigstiden; brannmurer i empirestil, rikere utformede taklister og integrerte vinduslemmer. Elles finnes det i gangen i 1. etasje en dør med ny-romansk preg, mens loftstrappen viser fine ny-empiredetaljer.

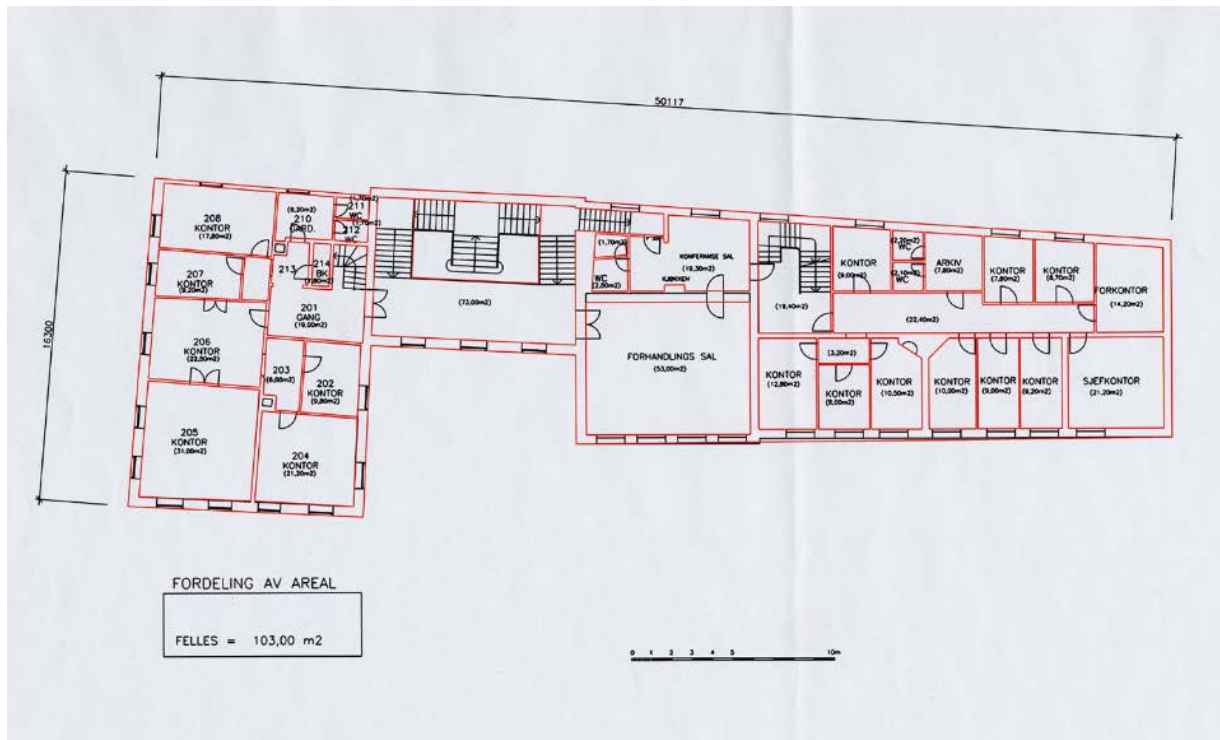
Forbindelse mellom 1. og 2. etasje skjer via den monumentale trappen i mellombygget fra mellomkrigstiden. Loftet er innredet i nyere tid, med platekledde, enkle kontorlokaler.

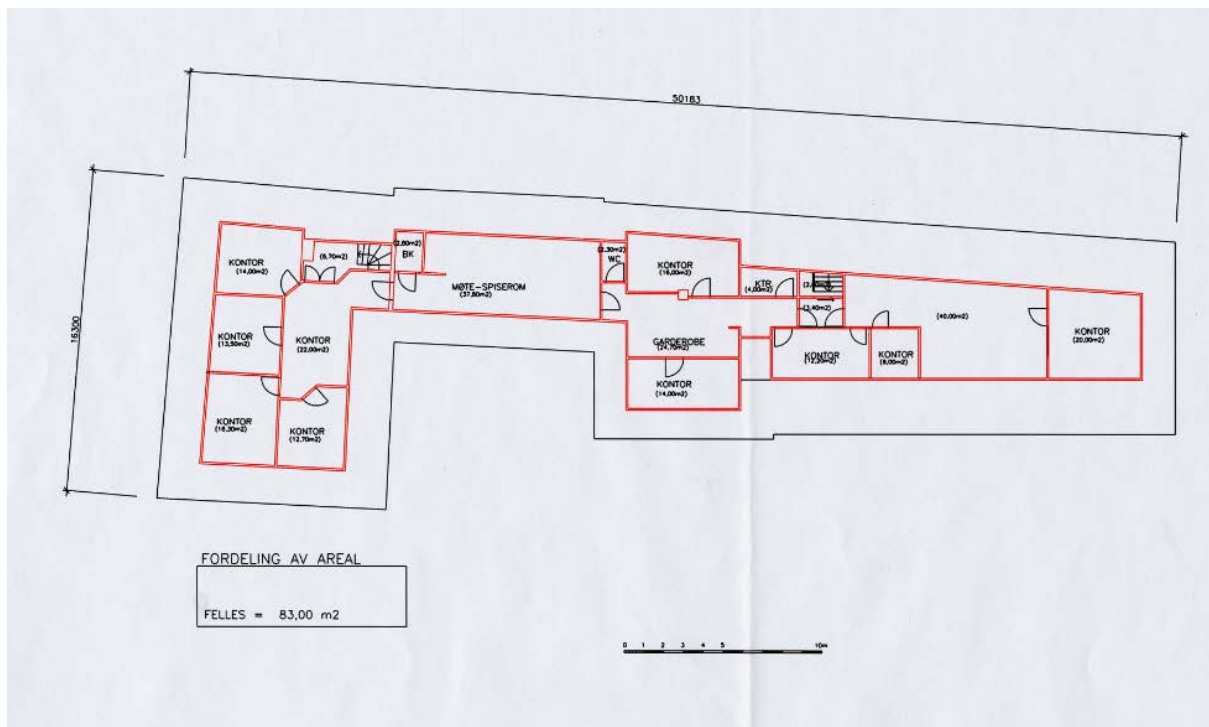
Figur 20. Hovedinngangen leder inn til en vestibule i mellombygningen med monumentale trapper (Foto: Byantikvaren 2015).

Figur 21. Plantegning av 1. etasje (Kilde: Byantikvarens arkiv).

Figur 22. Plantegning av 2. etasje (Kilde: Byantikvarens arkiv).

Figur 23. Plantegning av loftsetasje (Kilde: Byantikvarens arkiv).

Sørfløyen:

Sørfløyen (delen av bygningen som ikke er omfattet av fredning) består av mellombygget med hovedinngang, den to etasjers ombyggede folkekjøkkenbygningen og en to etasjers fløy videre mot vest (fig. 12). I mellombygget er det en stor vestibyle med en monumental dobbeltrapp som leder opp til 2. etasje (fig. 18). Planløsningen i 1. etasje i folkekjøkken-delen og videre i sørfløyen består av trapperom og kontorrom på hver side av en langsgående midtkorridor, med enkelte rundbuede overganger og portaler.

I 2. etasje i folkekjøkkenbygningen er forsamlingsalen (fig. 22), samt et anretnings- og møterom mot sør. Forsamlingsalen er rikt utsmykket med eikeparkett i fiskebensmønster, en høy kakkelovn i støpejern, faste bokhyller, tapetserte vegger med dekor, dører og gerikter i empirestil og profilerte taklister. Videre er etasjen innredet med en langsgående korridor med moderne innredete kontorer på begge sider. I gangene er det brystninger av hvitmalt tre med fyllinger, dører og gerikter i empirestil, profilerte taklister og platedekkede tak. Loftsetasjen består av spiserom og moderne innredete kontorer med skråtak. De beskrevne bygningsdetaljene er trolig for det meste fra 1920/30-tallet.

Byantikvaren dokumentert i 2006 særlig antikvarisk verdifulle møbler og løsøre i bygningen.

Figur 24. Forhandlingssalen i 2. etasje i den ombygde folkekjøkkenbygningen (Foto: Byantikvaren 2015).

Figur 25. Veggnisje med fast trebenk i korridor i 1. etasje i sørfløyen (Foto: Byantikvaren 2015).

Figur 26. Trapperom i sørfløyen (Foto: Byantikvaren 2015).

Figur 27. Foaje og gang med rundbuet portal inn til korridor i 1. etasje (Foto: Byantikvaren 2015).

Figur 28. Spiserom med skråtak i loftsetasjen (Foto: Byantikvaren 2015).

Kjelleren i mellombygningen, den tidligere folkekjøkkenbygningen samt under resten av sørfløyen, er moderne og delvis bygget om til lagerrom, bad, tekniske rom, kontorer og oppholdsrom. Her vil det, særlig under mellombygningen og den tidligere folkekjøkkenbygningen, være stort potensiale for funn av eldre murverk bak og under moderne vegg- og gulvdekke.

Under den fredete nordfløyen later det til å være en krypkjeller, men det finnes ingen tilgang til denne.

Med tanke på middelalderbygningene som tidligere har stått på stedet (se pkt. 5.3.4 nedenfor) må eventuelt fremtidige ombygginger og ominnredninger i kjellerne i Magistratbygningen foretas med største varsomhet, og i nært samarbeid med Byantikvaren.

Figur 29. I kjelleren under den ombygde folkekjøkkenbygningen i sørfløyen, er det bevart en gammel jerndør, fremdeles hengslet til veggen, i et sterkt ombygget rom. Døren, som har stor kulturminneverdi, vitner om at her har det antagelig vært en brannsikker kjeller (Foto: Byantikvaren 2015).

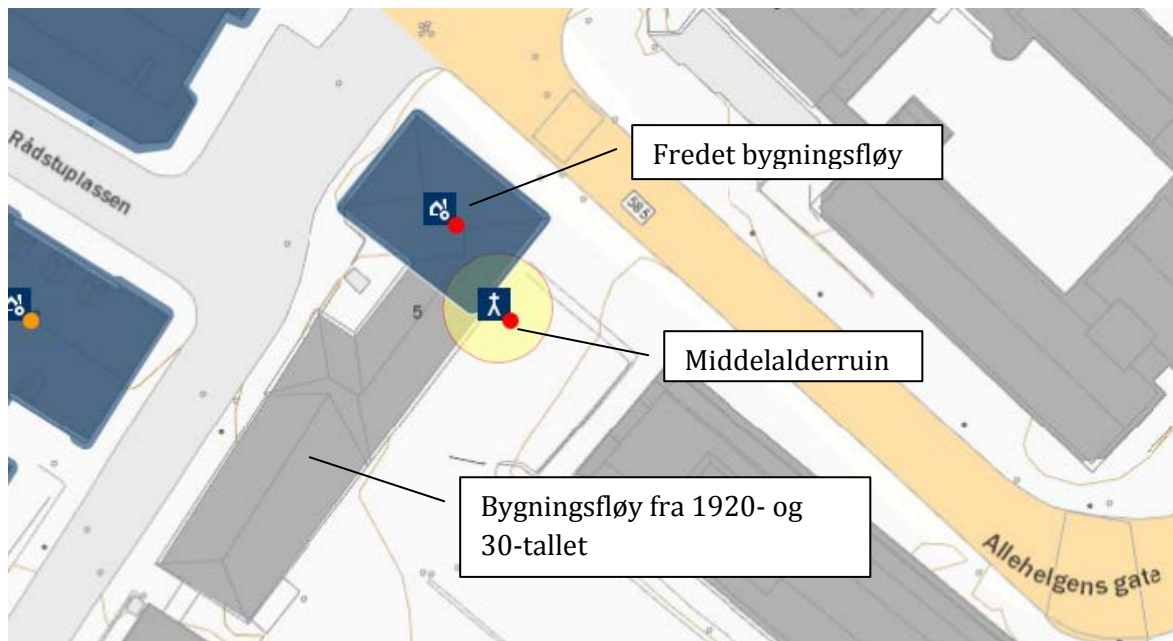
5.3.4 Uteområde

Fram til midten av 1800-tallet hadde huset en hage på vestsiden, Bygningen ligger i dag ut mot fortauet på nord- og østsiden, og ut mot en parkeringsplass på sørsiden. Trappen og den terrasserte forhagen som omsluttet av de tre bygningsfløyene utgjør en viktig kvalitet ved anlegget, og vurderes som en integrert del av hovedportalen.

I bakveggen på mellombygningen er det bevart et stykke gråsteinsmurverk som trolig stammer fra middelalderens Alle Helgens kirke og hospital (figur 30-31). Murverket er definert som en middelalderruin er automatisk fredet etter kulturminneloven (Askeladden-ID 95052). Det er definert en fem meters sikringssone fra murlivene som er innlemmet i fredningen. Ruinen skal behandles uavhengig av den fredete bygningsfløyen i Magistratbygget. Alle tiltak som berører murverk eller sikringssone må avklares med Riksantikvaren. Byantikvaren vil stå til disposisjon med råd og veiledning ved en eventuell prosess.

Figur 30. På sørsiden, mot parkeringsplassen, er det bevart murverk som trolig er rester etter Alle Helgens kirke og hospital fra middelalderen. Murverket er definert som en middelalderruin og automatisk fredet etter kulturminneloven (Foto: Byantikvaren 2015).

Figur 31. Kartutsnitt fra Riksantikvarens kulturminnedatabase Askeladden som viser begge fredningsobjektene i Magistratbygningen (Tilrettelagt kart fra Askeladden).

6 Verneverdier og anbefalinger

Magistratbygningen inngår i Rådhuskvartalet og har høy miljøverdi som del av Bergens historiske administrasjons- og justisentrum. Sammen med øvrige bygninger utgjør den en 450-års lang tradisjon som byens administrasjons- og strafferettslige sentrum. Kvartalet består stort sett av fredede eller fredningsverdige bygninger.

Den eldste bygningsfløyen er trolig fra ca. 1700 og fredet. Høy alder, god kvalitet i materialer og utførelse og interessant påbyggingsskikk gir denne fløyen høy arkitektonisk, arkitekturhistorisk og håndverkshistorisk egenverdi. En interessant brukshistorie som speiler historisk, offentlig byadministrasjon, gir den også samfunnshistorisk verdi.

Anlegget som helhet har en sammensatt bygningshistorie og har blitt til over tid gjennom flere faser. Denne utviklingen speiler interessant på- og tilbyggingsskikk, og gir hele anlegget bygningshistorisk verdi. Mellombygningen og sørfløyen er eksempler på vellykket tilpasningsarkitektur fra 1930-tallet med til dels høye egenkvaliteter i fasader og interiør. De har arkitektonisk og arkitekturhistorisk verdi.

Magistratbygningen er bygget inn i middelalderruinen Allehelgenskirken. Ruinen er fredet etter kulturminneloven og må forvaltes i henhold til lov og retningslinjer.

Anbefalinger

Nordfløyen er fredet etter kulturminneloven og må forvaltes i henhold til lov og retningslinjer. Fredningen omfatter både konstruksjon, fasader og interiør.

Hele bygningskomplekset, inkludert mellombygning og sørfløy, har verneverdi, og alle fløyer med hovedform og fasadeuttrykk bør ivaretas. Originale/eldre bygningsdeler bør kun skiftes dersom de er ødelagt, og da fortrinnsvis med materiale og utførelse tilsvarende originalen. Inngangspartiet med terrassert forhage er forseggjort med gode estetiske kvaliteter, og bør ivaretas.

Av interiørene i sør- og mellomfløyen bør trappehall og originale interiørelementer fra 1920- og 30-tallet bevares, som for eksempel gamle vinduer, paneler, rekkverk, lister og gamle dører. Listen er ikke uttømmende.

Fredning innebærer at det ikke er lov å gjøre inngrep utover alminnelig vedlikehold, eller det som nevnes som tillatt i fredningsbestemmelsene, uten å søke om dispensasjon fra fredningen i henhold til § 15a i kulturminneloven. Det gjelder spesielle retningslinjer for endringer som er kommet til etter fredningstidspunktet. Søknaden skal rettes til kulturminnemyndighetene, men

praksis har vært at dette gjøres i samråd med Byantikvaren for fredete kommunale eiendommer. Vi anbefaler at denne praksisen videreføres.

Alle tiltak på fredete middelalderruinen eller dens sikringszone (5m fra ruinmuren) skal avklares i forkant med Riksantikvaren.

Bygningen ligger innenfor fredet bygrunn- Middelalderbyen Bergen (Id.:89049)¹:

Jfr. Kommuneplanens bestemmelse pkt. 27.4.3 Båndlegging etter lov om kulturminner, er det meldeplikt til Riksantikvaren, jmfør Kulturminneloven. Innenfor fredet bygrunn kreves det særskilt tillatelse fra riksantikvaren for følgende tiltak:

- Inngrep i bakken (for eksempel graving eller treplanting)
- Tiltak som kan endre grunnvannsnivået
- Tiltak som kan virke skjemmende på middelalderbygg eller automatisk fredete kulturminner
- Endringer i den middelalderske gatestruktur eller sperring av siktlinjer mot sjøen

¹ *Askeladden*, Riksantikvarens kulturminnedatabase.

7 Kilder

- http://www3.bergen.kommune.no/bbe/_ekstern/historiske_bygg.html
- Dokumentering av møbler i Magistratbygningen, Byantikvaren 2006.
- *Askeladden*, Riksantikvarens kulturminnedatabase.
- SEFRAK
- BRA-arkiv
- Bygdebøker, byleksikon
- Historiske kart
- Byantikvarens Kulturminnegrunnlag
- Digitale ressurser, Bergen byleksikon,
- Billedsamlingen UIB, skråfoto, historiske flyfoto,
- Byarkivet, Statsarkivet
- Kommunedelplan for kulturminner 2010-2025, Stavanger kommune 2011.

8 Vedlegg

Notat: Særlig antikvarisk verdifulle møbler og løsøre i Magistratbygningen. Byantikvaren 2006.

Dokumentering av møbler i Magistratbygningen.

Byantikvaren har fått i oppdrag å dokumentere alle møbler og andre løsøre som tilhører Magistratbygningen. Dokumentasjonen er utført av spesialkonsulent Tone M. Takvam. Alle møbler o.a. blir fotografert og nummerert og det vil bli laget en dokumentasjonsrapport som beskriver hvor de enkelte møbler befinner seg og når de er fra.

Magistratbygningen er reist på ruiner fra Allehelgens Kirke og hospital. Kirken er første gang nevnt i Sverres saga i forbindelse med begivenheter som fan sted i 1181. Dette var trolig en trekirke som brant i 1248, men Kong Magnus Håkonson fullførte en steinkirke her i 1266.

Etter reformasjonen forfalt bygningene, og da Christopher Valckendorf besluttet å reise sin privatbolig her midt på 1550-tallet, hentet han stein, kalk og tømmer fra kirken til sin bolig. Like etter at huset sto ferdig ble det tatt i bruk som byens rådstue: Gamle Rådhus.

I dagens Magistratbygning på Rådstuplass 5 og 7 kan vi fortsatt se rester av murer fra Allehelgens Kirke i kjeller og 1. etasje. Disse murene er automatisk fredet i henhold til Kulturminnelovens bestemmelser.

Rådstuplass 5, ble trolig oppført som en en-etasjers privatbolig like etter brannen i 1702, og er fredet i sin helhet. I 1827 omtales bygningen som to etasjer med kvist, Bygningen gikk igjennom flere eierskifter som privatbolig, og i 1846 overtok, eller annekterte, kommunen bygningen til rådhus.

For Rådstuplass 7 er murer fra middelalderen automatisk fredet, mens den nyere delen av Rådstuplass 7 omfattes av Plan- og Bygningslovens bestemmelser for vern.

Byantikvaren
Mars 2006

Siri Myrvoll

Bente Mathisen

Liste over møbler i de enkelte rom

Vestibyle:

- Seks nyklassisistiske benker i tre og rotting.
- Seks messing-lampetter med to hvite kupler. Disse var nye i 1985.
- Potluke.
- Messingskilt

Trappeoppgang:

- To trearmede lampetter i nyklassisistisk stil, originale fra oppussingen til Kaspar Hassel.
- Seks nye lampetter, tilsvarende de som er i vestibylen.
- *I trappeoppgangen mangler et maleri av Kristian IV som nylig er blitt fjernet.*

Korridor til høyre:

- Fast trebenk

Rom 107:

- Et rundt bord i edeltre
- Gammelt hvelv

Rom 106:

- Seks nyklassisistiske stoler med armlener og blått hestehårstrekk.
- To nyklassisistiske stoler med armlener og rødt hestehårstrekk.

Rom 105:

- Fire nyklassisistiske stoler med armlener og blått hestehårstrekk.

2.etg.:

Repos:

- En trebenk i edeltre ned relieff av Bergens kommunevåpen.
- En nyklassisistisk benk i tre og rotting.

Konferansesal:

- Møtebord i edeltre, nyklassisistisk
- Ni nyklassisistiske stoler med blått hestehårstrekk

Forhandlingsal:

Originalt møblement

- Et langbord/møtebord i edeltre
- 14 stoler med kongeblått plysjtrekk
- 1 stol med kongeblått plysjtrekk og armlener
- 8 stoler med blått hestehårstrekk
- 3 stoler med blått hestehårstrekk og armlener

- 2 lysekroner
- 1 kakkelovn
- 1 veggur
- faste bokhyller

Nytt møblement

- ”høyesteretts”-lamper
- 4 lampetter (svensk design som matcher lysekronene)
- 3 små, ovale settebord
- 2 store, ovale settebord
- 1 firkantet settebord

Rom 205:

- Et maleri av William T. Singer, 1907

Rom 204:

- Håndkolorerte litografier av to Dreier-prospekt
Gravdal
Nattland

Rom 201:

- Diverse tegninger med ulike Bergensmotiv
- 3 tegninger av Julius Holck
 - ”Tvangslemmer”, Julius Holck 1902. (Efter en blyantskisse 1863)
 - ”Tugthuslemmer”, Julius Holck 1902 (Efter en blyantskisse 1863)
 - ”Motiv fra Strandgaten”, Julius Holck 1902. (Efter en blyantskisse 1863)

Loft:

- Safe
- Hetland-bilde

Kjeller

- Brannsikkert jernskap

Vestibyle:

Trappeoppgang:

Korridor 1. etg.:

Repos:

Rom 107:

Rom 106 og 107:

Rom 205:

Konferansesal:

Forhandlingsal:

Rom 201, 204 og 205:

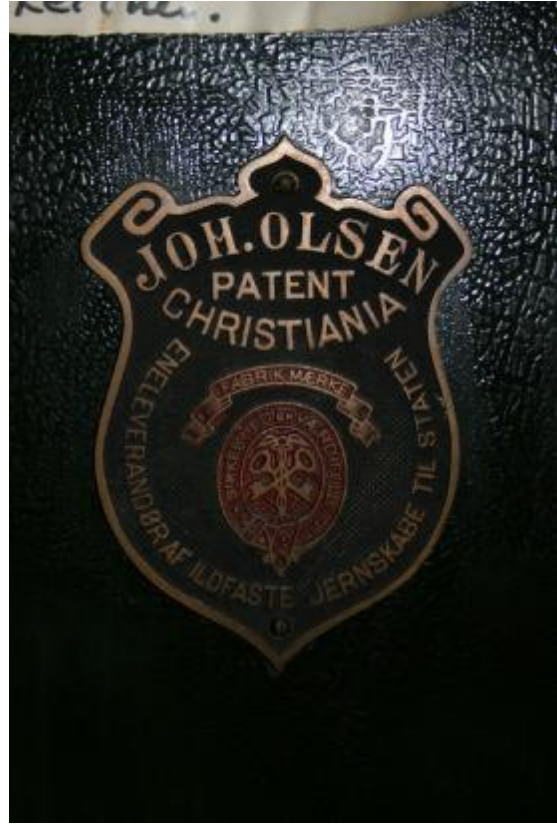

Loft:

Kjeller:

BERGEN KOMMUNE

